

Н.М. Денисяк,

викладач,

Інститут національного та міжнародного права

Міжнародного гуманітарного університету,

м. Одеса, Україна

СТРАТЕГІЯ РЕФОРМУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НОТАРІАТУ

Розвиток цивільного обороту, розширення кола об'єктів та суб'єктів приватної власності зумовлюють зростання попиту населення на нотаріальні послуги. Сучасний нотаріат як орган безспірної юрисдикції захищає суб'єктивні права й законні інтереси фізичних та юридичних осіб, надаючи правочинам публічної довіри шляхом посвідчення юридичних фактів, прав і документів, завдяки чому нотаріальна діяльність виступає особливим видом державної діяльності.

Науковим дослідженням у сфері нотаріату України присвячено праці таких українських учених, як В. Баранкова, В. Комаров, Г. Гулевська, А. Єрух, Р. Кочер'янець, Л. Радзівська, С. Фурса, Є. Фурса та інших. Тому досить актуальним є аналіз правових засад становлення системи українського нотаріату з урахуванням здобутків українського правознавства.

Однак вітчизняний нотаріат як правовий інститут громадянського суспільства нині ще далекий від досконалості. Нотаріальні послуги для населення в Україні не є якісними. У сучасній юридичній теорії та практиці відсутні наукові прогнози розвитку нотаріату, що не відповідає глобальним процесам перебудови правової системи України. До останнього часу нотаріальна діяльність залишалася під впливом тільки нормативно-го регламентування, а теоретичні пошуки науковців стосувались окремих її аспектів і проблем.

З огляду на це, необхідно приділили увагу проблематиці інституту нотаріату в Україні, щоб запропонувати шляхи розв'язання наявних проблем. Відповідно до статті 1 Закону України «Про нотаріат», нотаріат – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. З такою думкою погоджуються й деякі вчені, зокрема В. Комаров, С. Фурса та інші [3, с. 54]. Але таке визначення нотаріату не розкриває повністю його суті, тому, на мою думку, більш обґрунтованою є дефініція нотаріату як правового інституту, що забезпечує охорону прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави шляхом вчинення нотаріальних дій уповноваженими органами та посадовими особами [1].

Необхідно також зауважити, що принципи нотаріату не закріплені на законодавчому рівні. Їх можна виокремити, лише систематизувавши зміст нормативно-правових актів, що ними користується нотаріус. Отже, у новому законодавстві про нотаріат слід усунути цю прогалину, бо принципи – це провідні положення, на яких ґрунтується нотаріат в Україні, й вони обов'язково мають знайти своє законодавче закріплення [3, с. 50]. Окремо слід зупинитись й на правовому становищі органів та посадових осіб нотаріату. У ході наукового дослідження виявлено тенденцію, що полягає в незацікавленості державних нотаріусів підвищувати ефективність своєї праці. Вони одержують стабільну, хоча й невелику, заробітну плату, а державне мито повністю отримує держава. Штучне підвищення їхньої зарплатні завдяки так званим додатковим послугам – явище тимчасове, якого не повинно бути в демократичній державі. Отже, робимо висновок, що збігається з думкою сучасних учених, які вивчають проблеми сучасного нотаріату, а також нотаріальну діяльність, яку потрібно реформувати, щоб вона відповідала вимогам правової демократичної держави [4, с. 10].

Ще однією проблемою державного нотаріату є брак фахівців, що працюють у державних нотаріальних конторах, зокрема в тих, що розташовані в невеличких містах і районних центрах. Щоб її розв'язати, потрібно:

– забезпечити фахівців, які погодяться працювати в таких регіонах, усім необхідним, зокрема житлом;

– зобов'язати юристів, які здобули вищу освіту за державний рахунок, відпрацювати після стажування три роки як державні нотаріуси у проблемних регіонах (про це їх мають попереджати ще під час вступу до вищого навчального закладу) [6, с. 203]. Існує також проблема нерівномірності розподілу нотаріальних органів по різних регіонах України. Зокрема, віддалені та економічно слабкі серед них залишаються без нотаріату. На мою думку, вирішити це питання можна тільки на рівні закону, установивши в ньому чіткі критерії визначення необхідної кількості нотаріусів у кожному окрузі. Такими критеріями можуть бути: кількість населення, кількість нотаріальних дій та їхня складність, рівень економічного розвитку регіону, прогноз міграції населення та можливих законодавчих змін. Питання забезпечення нотаріальним обслуговуванням так званих

депресивних регіонів може бути вирішено, наприклад, шляхом створення державної нотаріальної контори з особливими умовами роботи нотаріуса. Ця пропозиція знайшла відображення й у наукових працях таких учених, як В. Черниш, К. Федорова та інші [5, с. 16].

Наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження концепції реформування органів нотаріату в Україні» № 3290/5 від 24.12.2010 року була затверджена стратегія реформування та удосконалення українського нотаріату. Головна мета – сприяння становленню цілісного підходу до визначення функцій нотаріату, надання населенню послуг правового та нотаріального характеру відповідно до міжнародних стандартів, а також поступове і системне реформування українського нотаріату як інституту позасудового захисту цивільних прав фізичних і юридичних осіб. Концепція реформування органів нотаріату визначила сучасний стан цього інституту, його цілі, пріоритетні завдання та стратегічні напрями, окреслила механізми їх втілення й очікувані результати [2].

Загалом реалізація положень Концепції буде здійснюватися в декілька етапів і процес реформування триватиме деякий період: – першим етапом є затвердження Концепції як основної програми для проведення реформування; – другим етапом є розробка, обговорення та прийняття протягом 2013–2016 років базових законів; – третім етапом запровадження положень Концепції, протягом 2013–2016 років є створення професійної організації нотаріусів України та становлення професійного самоврядування.

Факторами, що сприяють реформуванню органів нотаріату в Україні є:

1. Невизначеність статусу нотаріальних органів, зокрема, державних нотаріальних контор, приватних нотаріусів, державного нотаріального архіву.
2. Відсутність правової бази, яка б давала можливість нотаріусу як представнику державної публічної влади мати чітко визначені процесуальні права та обов'язки.
3. Відсутність законодавчо закріплених морально-етичних та професійних правил поведінки у нотаріальній діяльності, системи цінностей.
4. Законодавча неврегульованість пенсійного, соціального забезпечення нотаріусів України та системи оподаткування доходів.
5. Відсутність єдиного підходу щодо оплати за надання нотаріусами послуг, які не пов'язані з вчиненням нотаріальних дій.
6. Відсутність комплексної програми стажування осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, яка передбачала б не лише навчальний процес з питань нотаріату, але й елементи практики, психології, етики, деонтології, логіки, конфліктології, норм процесуального права тощо.
7. Відсутність комплексної програми підвищення кваліфікації осіб, які вчиняють нотаріальні дії, в тому числі посадових осіб органів місцевого самоврядування тощо.
8. Величезна кількість підзаконних нормативно-правових актів, які часто суперечать один одному (Інструкції, Положення, Порядки).
9. Відсутність професійної нотаріальної палати та невизначеність її статусу.

На сьогоднішній день, Кабінет Міністрів України, пропонує внести зміни в Закон України «Про нотаріат», які визначатимуть додаткові підстави для здійснення державного контролю у сфері державного регулювання діяльності нотаріусів, а також планує розширити коло правових підстав для притягнення нотаріуса до відповідальності у разі невиконання чи неналежного виконання нотаріусом своїх професійних обов'язків [2].

На сучасному етапі інститут нотаріату України активно реформується, переглядаються та вносяться зміни та доповнення до існуючих нормативно-правових актів, запроваджуються новітні підходи до організації діяльності нотаріату, у зв'язку з чим доцільно вивчити досвід іноземних держав з метою виявлення позитивного досвіду, який може бути запроваджений в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про нотаріат : Закон України від 2.09.1993 р., № 3425-ХІІ // ВВР України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
2. Про затвердження концепції реформування органів нотаріату в Україні : Наказ Міністерства юстиції України № 3290/5 від 24.12.2010 року.
3. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Нотаріат в Україні. Загальна частина / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса. – К. : Вентурі, 1999. – С. 54.
4. Радзівська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні: навч. пос. / Л. К. Радзівська, С. Г. Пасічник – К. : Юрінком Інтер. – 2001. – С. 9–10.
5. Черниш В. М. Цивільно-правові засади розвитку нотаріату в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. М. Черниш ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003. – 16 с.
6. Федорова К. І. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ксенія Іванівні Федорова ; Нац. аграрний ун-т. – К., 2008. – 208 с.